

Podpora neziskovek

v oblasti environmentální výchovy

Helena Knappová

Neziskovky neboli nestátní neziskové organizace (NNO)¹ působící v oblasti ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje jsou významnou součástí občanské společnosti v naší zemi. Po roce 1989 jejich počet velmi narostl a dnes jich aktivně pracuje několik stovek. Jejich zaměření je velmi pestré – od environmentální (ekologické) výchovy přes poradenství, ochranu přírody a krajiny až po kampaně zaměřené na spotřebitele či politiku životního prostředí. Navíc se mnoho organizací věnuje více tématům současně a některé organizace jsou aktivní v oblastech, které přesahují téma životního prostředí (např. ekologické zemědělství, vzdělávání v oblasti udržitelného rozvoje, udržitelný cestovní ruch apod.).

Ministerstvo životního prostředí již od svého vzniku finančně podporuje pestrou škálu aktivit NNO. Jedná se o podporu formou dotací ze státního rozpočtu na konkrétní projekt trvající jeden rok. Dotace jsou poskytovány v rámci otevřeného výběrového řízení. Významný objem těchto prostředků jde na projekty zaměřené na ochranu přírody a krajiny (v roce 2010 je to 34 %). Jedná se jednak o malé projekty s rozpočtem od cca 50 do 300 tisíc Kč a dále o velké koordinované projekty, které řeší problematiku ochrany biodiverzity a pozemkových spolků na národní úrovni. (Viz graf 1.)

Je třeba zdůraznit, že **hlavním cílem této finanční podpory je rozvoj a stabilizace neziskového sektoru v oblasti životního prostředí**. I z tohoto důvodu je každoroční nabídka témat, do kterých mohou organizace podávat své projekty, velmi široká. Program by měl mj. organizacím umožnit přicházet s novými a inovativními projekty. Zároveň, vzhledem k tradičnímu nedostatku peněz v této oblasti, je třeba prostředky využít i na podporu tradičních a osvědčených aktivit.

Projekty zaměřené na ochranu přírody a krajiny mají oproti ostatním svá specifika. Jedním z nich je dobrovolná práce členů nebo sympatizantů organizací. MŽP se do-

Likvidace invazivního trnovníku akátu v rámci projektu Záchrana motýlího ráje ve Žďánicích

Foto archiv DAPHNE ČR

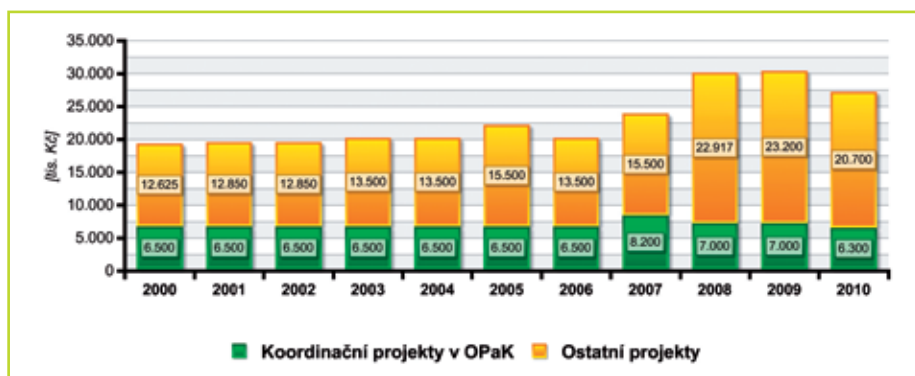
posud snažilo umožnit čerpání dotací i těmto malým neprofesionálním organizacím, mj. rozumnou administrativou a nastavením nižší maximální částky na projekt. Další odlišností bývá úzké odborné zaměření některých projektů. V těchto případech je nutná spolupráce a provázanost s orgány v ochraně přírody. Např. údaje získané při mapování a monitorování by měla každá organizace poskytovat do Nálezové databáze Agentury ochrany přírody a krajiny ČR.

Nejčastější aktivitou, která se v projektech NNO objevuje, je **ekologická výchova, přesněji environmentální vzdělávání, výchova a osvěta (EVVO)**. U projektů v ochraně přírody a krajiny jde často ruku v ruce s dalšími činnostmi, jako jsou managementové

Příkladem tradiční ochrannářsko-výchovné aktivity může být dlouholetý projekt **Hnutí Brontosaurus „Akce příroda“**. V jeho rámci dobrovolníci během víkendových akcí pro středoškoláky a vysokoškoláky pečují o vybrané lokality ČR a hlavním smyslem je spojení konkrétní práce pro přírodu, zážitkového programu a vzdělávání v oblasti ochrany přírody. Například v rámci projektu podpořeného MŽP v roce 2008 se uskutečnilo téměř padesát víkendových dobrovolnických akcí na pomoc přírodě, z toho devatenáct bylo orientováno na výsadbu stromků a následnou péči v rámci akce Zasad' si svůj strom.

Příkladem výchovného projektu zaměřeného na popularizaci biodiverzity v okolí lidských sídel je **„Živá zahrada“ Českého svazu ochránců přírody**. Jedná se o soutěž pro vlastníky a uživatele zahrad (též pro školy), kdy soutěžící dvakrát ročně vyhledává a zapisuje druhy na své zahradě a tento průzkum opakuje několik let po sobě. Zájemci dostávají zároveň informace, jak mají vytvořit na svých zahradách vhodné prostředí pro různé druhy živočichů. Např. v loňském roce byla vydána publikace *Proč nemáte na zahradě ještěrku, slepýše nebo užovku?* Cílem projektu je motivovat veřejnost k úpravám zahrad tak, aby sloužily i potřebám volně žijících živočichů.

¹ Pod pojmem nestátní neziskové organizace rozumíme občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, účelová zařízení registrovaných církví a náboženských společností, nadace a nadační fondy. Pojem však není právně definován. Dotace MŽP mohou čerpat pouze občanská sdružení a obecně prospěšné společnosti.

Graf 1 Výběrové řízení MŽP – dotační prostředky ze státního rozpočtu přidělené na projekty NNO v letech 2000–2010

práce, monitorování, práce s dobrovolníky apod. Z našeho pohledu je právě výchovné působení hlavní přidanou hodnotou u mnohých projektů neziskovek v ochraně přírody. Nemusí se vždy jednat o výukové programy nebo kampaně. Pokud ochránáři budují hnízdní budky pro sýčky v zemědělských objektech, vzdělávají zároveň i zemědělce, pokud se z iniciativy ochránců přírody sejdou studenti a společně přenášejí přes silnice žáby za vodou, jedná se také o ekologickou výchovu.

Na metodickou podporu v oblasti EVVO jsou zaměřeny projekty Sdružení středisek ekologické výchovy (SSEV) Pavučina. Patří sem například **vydávání časopisu Bedník** nebo organizování **veletrhu ekologických výukových programů**. Hlavním cílem veletrhu je rozvoj a podpora systému EVVO na celostátní úrovni a zvyšování kvalifikace pracovníků působících v této oblasti. Veletrh je určen zejména lektorům středisek ekologické výchovy, domů dětí a mládeže, středisek volného času, správ NP a CHKO i některých základních škol. Probíhají zde prezentace ekologických programů a účastníci se seznamují s metodikami a měřítky kvality ekologické výchovy. V rámci veletrhu se konají diskusní a pracovní dílny, přednášky a besedy, burzy pomůcek a publikací a další doprovodné programy. Několikadenní akce přispívá i k vzájemné výměně zkušeností a navázání nových kontaktů v oblasti praktické ekologické výchovy. V září 2010 proběhl již 17. ročník této akce v Kunžaku v Jihočeském kraji.

Na ochranu přírody je zaměřeno i mnoho výukových programů, které nabízí **ekocentra** působící po celém území České republiky. Ekocentra pracují nejen s dětmi a studenty, ale i se širokou veřejností, s pracovníky státní správy a podnikateli. Formy programů jsou velmi rozmanité, od terénních programů a exkurzí přes klasické výukové programy až po celoškolské ekologické projekty a kampaně pro veřejnost. V nedávné době byl zpro-

vozněn oficiální portál Ministerstva životního prostředí **www.ekocentra.cz**, který by měl zprostředkovat nabídku sítě ekocenter školám i široké veřejnosti. Tento typ projektů, kdy se organizace zaměřuje ve svých výchovných aktivitách na více témat z oblasti životního prostředí, je v dotačním schématu MŽP řazen mezi tzv. průřezové projekty.

Velmi důležitá je role neziskových organizací coby iniciátorů inovačních přístupů k systému EVVO. Příkladem mohou být projekty zaměřené na zakládání a rozvoj **lesních mateřských škol** v České republice. Prvními vlaštovkami jsou Dětský klub Márynska, provozovaný od září 2009 sdružením Ekodomov v Praze, a modelová lesní ma-

teřská škola v Toulcově dvoře. Tento projekt realizuje s dotací MŽP od ledna 2010 obecně prospěšná společnost Mateřská škola Semínko. V souvislosti s rozvojem předškolní ekologické výchovy vydalo MŽP v roce 2010 publikace *Manuál pro ekoškoly a lesní mateřské školy a Dětská hřiště a zahrady v přírodním stylu*.

Ochrana přírody je důležité téma i v oblasti **environmentálního poradenství**, které je rovněž součástí EVVO. Ekoporadenský portál MŽP na adrese **www.ekoporadny.cz** zahrnuje síť environmentálních informačních a poradenských center v České republice a je určen odborné i široké veřejnosti.

Informace o všech projektech nestátních neziskových organizací podpořených v letech 1997–2009 je možné najít v databázi na webové adrese **www.mzp.cz/projekty**, kterou provozuje odbor nástrojů politiky životního prostředí MŽP. Jsou zde přehledně uspořádány závěrečné zprávy a další výstupy z projektů. Přehled by měl sloužit veřejnosti, veřejné správě, médiím i všem dalším zájemcům o spolupráci s NNO. Zároveň umožňuje veřejnou kontrolu toho, co neziskovky udělaly v oblasti ochrany životního prostředí za státní peníze v posledních třinácti letech.

Autorka pracuje v odboru nástrojů politiky životního prostředí, oddělení a spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi na Ministerstvu životního prostředí

Záchrana motýlího ráje ve Ždánicích

(Příklad projektu, kde dochází k propojení praktické ochrany přírody a EVVO)

Projekt realizovalo v roce 2009 občanské sdružení DAPHNE ČR – Institut aplikované ekologie ve spolupráci s dalšími partnery, kterými byli odborníci Entomologického ústavu AV ČR, vedení města Ždánice, skupina britských a českých dobrovolníků a obyvatelé města Ždánice.

Údolí na okraji jihomoravského městečka Ždánice je místem s velkým počtem rostlinných a živočišných druhů. Díky pestré mozaice různých stanovišť je to jedno z nejbohatších míst na motýly v České republice. Od roku 2005, kdy začalo sdružení toto místo sledovat, zde bylo nalezeno 83 druhů denních motýlů. Cílem DAPHNE je zajistit zde dlouhodobě udržitelnou péči, neboť po roce 1989 přestalo být údolí využíváno a začalo zarůstat nepůvodními a agresivními druhy rostlin. Prvním krokem v této péči bylo obnovení původního stavu vyčištěním od křovin, náletů dřevin a porostů invazního akátu.

Na začátku projektu byly zadány inventarizační průzkumy v různých oblastech (ornitologický, botanický atd.). Dále byly organizovány záchranné managementové práce, které probíhaly od června do září 2009. Do prací se zapojilo 15 britských a 28 českých dobrovolníků, pro které byly organizovány přednášky a exkurze. Na lokalitě byla fyzickým a chemickým zásahem ošetřena část porostů invazního trnovníku akátu a dalších expanzivních druhů. Biomasa byla z části odvezena jako palivo, případně naštěpkována nebo přímo pálena na lokalitě. Byly také provedeny pokusné zásahy proti akátům jako kroužkování, bobrování a injekce herbicidu. Realizace záchranných managementů byla podpořena zajištěním pilotní pastvy, kdy se organizátorům podařilo zapůjčit od obyvatel Ždánic několik koz.

Výsledky inventarizačních průzkumů se staly podkladem pro zpracování Plánu péče a rozvoje. Tento dokument byl vytvořen pro potřeby vedení města Ždánice a obsahoval praktický návrh, jak se o lokalitu do budoucna starat. Dalším výstupem projektu je metodický list *Boj proti akátu* – barevná publikace, která byla dále distribuována a je volně ke stažení na webové stránce **www.daphne.cz**.